

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.361

30 de gener del 2018

SUMARI

- 1 Eugeni S. Reig ► El valencià de sempre: enrossinar-se
- 2 Josep Font ► Perdre el futur
- 3 Albert Pla Nualart ► La doble perversió de la traducció automàtica
- 4 Magí Camps ► Primavera d'hivern
- 5 Jaume Medina ► Voleu parar d'emprenyar, si us plau?
- 6 Sebastià Alzamora ► El que més odien és la llengua
- 7 Jordi Ginebra entrevistat per David Paloma ► "La llengua ha perdut centralitat en el discurs de la identitat nacional"
- 8 Pere Ortís ► Els grups pronominals: ells, elles, d'ells, d'elles, tots ells, totes elles...
- 9 J. Leonardo Giménez ► Les altres llengües espanyoles, el missatge del rei, Eurovisió i les Forces Armades
- 10 Teresa Tort ► Anou
- 11 Llengua Nacional ► Sumari del núm. 101, 4t trimestre del 2017
- 12 Annex a l'especial ela geminada de la setmana passada

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 El valencià de sempre: enrossinar-se

Eugeni S. Reig

El valencià de sempre (Alzira: Bromera, 2015), pàg. 276

enrossinar-se

1) Engrescar-se de manera il·lusionada en fer alguna cosa que ens interessa de manera especial, ens entusiasma, ens apassiona.

S'ha enrossinat escrivint la novel·la i treballa com un negre de nit i de dia. Mentres no l'acabe i la publique, segur que no parará, ja ho voràs.

T'enrossines mirant la televisió i no m'escoltes. Com si parlara a la paret, igual.

2) Excitar-se de manera fervorosa per a aconseguir l'èxit en una disputa, una lluita, una passió amorosa, etc.

La xicona eixa se t'ha begut l'enteniment, fill meu. T'has enrossinat una cosa de no dir. Tot és xicona, xicona i xicona. Enguany no trauràs el curs, ja ho voràs.

3) Mantindre's tenaçment en una idea (propòsit, opinió, resolució, etc) sense atendre a raonaments, explicacions o súpliques i sense fer cas dels esdeveniments.

La xiqueta s'ha enrossinat que vol emportar-se la nina a escola i ha agarrat un botó de repica'm el colze. No fa més que plorar i xillar. No vullgues saber el canyaret que ha armat la molt cabuda.

Joaquim Martí Mestre arreplega aquest verb en el seu *Diccionari històric del valencià col·loquial* (segles XVII, XVIII i XIX). Diu:

enrossinar-se prnl. 'enardir-se, excitar-se, entusiasmar-se'. "Alegra't un poquet, no t'amoïnes; / lo enteniment pedràs, si t'enrossines" (Mulet, 240), "Pués ell cantat s'enrosina" (Faubel, 1873: 7), "Vaja vosté, el gafarró, / que té la ploma apuntant, / si me la té poc perduda / i poquet enrossinà!" (Sainets il·licitans, 108), "–A fartó ningú l'igual. / –En la fruta s'enrosina" (Escalante i Feo, 1891: 18). Mot NR al DECat ni al DIEC, acc. NR. En el DCVB (V, 19) es recull aplicat només a la passió amorosa; igualment en Esc. i MGad., però, com veiem, pot utilitzar-se en un sentit més ampli. Metàfora. Mot derivat de *rossí*, que posa en relació l'enardiment humà amb l'abrivament d'un rossí.

En diversos missatges que em varen enviar a la llista [Migjorn](#) entre el 6 i el 9 d'octubre del 2009, es va dir que, actualment, a l'Horta de València s'usa la variant *enrassinar-se* i a Elx *enrasinar-se*.

En valencià també es diu: 1) entusiasmar-se. 2) enardir-se. 3) encabotar-se

La llengua estàndard sol emprar: 1) entusiasmar-se. 2) enardir-se. 3) obstinar-se

En castellà es diu: 1) *entusiasmar-se*. 2) *enardecerse*. 3) *empecinarse*, *obstinarse*

2 Perdre el futur

Josep Font

“¿Vas a querer bolsas?”, vol saber la caixera de l'hipermercat, i jo, mentre li responc que no, gràcies, em pregunte les raons per què ha preferit aquesta fórmula tan llarga, en comptes de les més curtes “quieres” o “querrás”. Potser l'explicació, dic entre mi, és que “los castellans són molt parlars”, com deia Vicent Ferrer, i els plauen més les fórmules alambinades que no les simples. M'ho ratifica la megafonia de l'estació, quan diu que el tren “*va a efectuar su entrada*”, i m'ho confirma definitivament un amic, que es mira el rellotge i, abans d'alçar-se, anuncia “*Me voy a ir yendo*”, esprement fins la darrera gota un verb d'acció sense moure el cul de la cadira.

Fa cinquanta anys, a l'institut, una professora que era gallega va fer un comentari laudatori dels valencians, perquè, segons ella, en el parlar érem concisos, no pegàvem tantes voltes com els castellans. I en va posar un exemple. De camí cap a classe havia vist un xiquet jugant en un banc del passeig i la mare li havia dit: “Cauràs!” Segons la professora, si la mare haguera sigut castellana, hauria dit “*¡Te vas a caer!*”, advertiment que, com és obvi, hauria perdut molta agilitat.

Però aquesta distinció entre valencians “concisos” i castellans “parlars” trontolla quan sent que la megafonia valenciana també diu que el tren “*va a efectuar la seua entrada*” o quan la veu del teatre avisa que la representació “*va a començar dins de cinc minuts*”. És clar, em dic, han après la fórmula en castellà i la tradueixen paraula per paraula, sense pensar que sona artificial; per poc que hi pensaren, veurien que el futur hi seria més natural: el tren “*entrarà*” per la via que li corresponga i la representació “*començarà*” quan serà hora.

El mal és que la realitat es baralla amb les explicacions que la justifiquen, perquè vaig per pobles de la Ribera del Xúquer i sent que una mare repta el fill,

“No te vaig a consentir que parles aixina”, i un home desanima el seu amic, “No vas a poder fer-ho”. Les expressions són completament espontànies i els qui les han proferides tenen el valencià de llengua materna i no en parlen altra quasi mai. Tanmateix, frases d’aquesta índole m’hi assalten tothora: “Esta actitud va a provocar un conflicte”, “Com aneu a transportar els mobles?”, “Quan va a arribar la comanda?” Encara intente trobar-hi una justificació “endògena”: l’ús en aquestes comarques del perfet simple evita cap confusió. Però l’argument es demostra inconsistent quan, en terres de la Plana, el director de la meua agrupació musical, que només fa servir el perfet perifràstic, repeteix una vegada i una altra que “anem a anar” al compàs tal, o quan un dels membres de la directiva, que tampoc no gastaria col·loquialment el perfet simple, insisteix que, en acabar l’assaig a l’aire lliure, cadascú “va a entrar” la seua cadira al local.

Rebutge l’autoengany. L’explicació és tan simple que no volia veure-la. No hi ha cap evolució espontània de la llengua, sinó un pur calc de la veïna, conseqüència d’un axioma: tot allò que en castellà és important és o serà important en valencià, tot allò que és negligible per al castellà és o serà innecessari per al valencià; i, més encara, tot allò que està de moda en castellà està o estarà de moda en valencià. Això val per al lèxic, per a la morfosintaxi, per a la fonètica i per a la prosòdia. Si en castellà s’escampa substituir les esses per una aspiració o per la geminació de la consonant següent, podeu estar segurs que, igual que sentireu “*pahcua*” (*pascua*) i “*low webos*” (*los huevos*), sentireu “*pahqua*” (*pasqua*) i “*lew wuit*” (*les huit*); si els castellans amenacen “*como vuelvas a...*”, els valencians no tardaran a amenaçar “*com tornes a...*”; si en castellà han decidit que una cosa són “*los mejillones*” i una altra “*las clóchinas*” i que “*los plátanos*” no són “*las bananas*”, ja et pots preparar a aprendre’n la distinció, perquè no hi ha cosa més trista que demanar “cireres” assenyalant-les amb el dit i que la fruitera et faça la cara roja davant tothom assegurant que això no són cireres, sinó “picotes”, o que demanes un brindis amb un glopet de xampany i algú del teu costat et corregisca que això que tens a taula és “cava”. Immersos en aquesta dinàmica, es comprèn que, si els castellans són molt parlars, els valencians ho siguem cada vegada més i que les perífrasis ofeguen el futur.

Hem tornat, doncs, al principi. Tenim futur, els valencians? És clar que en tenim, però de vegades sembla que ens faça por i que preferiríem no tindre’n. I és un gran error perquè un poble sense futur és un poble mort.

Vegeu també [¿Vaig a anar o aniré?](#), d’Eugeni S. Reig (*El Punt Avui*, 27/05/2013)

3 La doble perversió de la traducció automàtica

Albert Pla Nualart

Ara, 11/11/2017

https://llegim.ara.cat/opinio/doble-perversio-traduccio-automatica_0_1904209581.html

Fa anys que denuncio el mal que fan al català (i a moltes altres llengües) els traductors automàtics. I no parlo només de programes informàtics: els calcs també fan estralls en eslògans publicitaris traduïts i avalats per cervells humans molt ben pagats.

En el món dels mitjans, l'exemple més patent del que dic són dos rotatius barcelonins, però, alerta!, que els altres diaris també publiquem textos amb empremtes evidents d'haver passat, en el seu procés d'elaboració, per traductors automàtics. Els redactors tenen tanta feina que qualsevol es posa a fer traduccions artesanals.

La casuística és variada i té uns efectes devastadors en els cognoms. Fa tres anys una notícia sobre la radioactivitat d'Ascó va convertir el meu amic –i doctor en física per la URV– Marçal Salvadó Artells en “Marçal Salvadó Nudillos”. Què hi farem!, es va dir, convençut que almenys l'edició en català faria justícia a la seva mare. Doncs no: en català... altre cop Nudillos.

I és que el sistema està concebut perquè el castellà sigui l'origen de tot, com la Puerta del Sol. Si l'origen és català, primer es *normalitza* traduint-ho –de qualsevol manera– al castellà. Llavors, si convé, es torna a traduir al català amb un programa que sap que els cognoms no es tradueixen. D'aquí el doble Nudillos.

En aquesta doble perversió pensava dimarts quan, en un article sobre “els ex-consellers” empresonats, vaig topiar amb la frase “No podran gens davant un poble unit”. El “No podran res...” es va centralitzar com a “*No podrán nada...*” i, després, va reemergir a la perifèria com a “No podran gens...” I és que, al final, si poden tant, és perquè la unitat del poble (i dels mitjans que consumeix) és més il·lusòria que real.

En tot cas, mentre la mecànica sigui aquesta –i això depèn d'uns inversors que solen patir poc per la salut del català– continuarà sent imprescindible que lingüistes de carn i ossos hi donin l'últim cop d'ull amb l'esperança d'atenuar al màxim les traïcions dels traductors.

4 Primavera d'hivern

Magí Camps @MagiCamps

La Vanguardia, 20/11/2017

<http://www.lavanguardia.com/vida/20171120/433030912109/primavera-dhivern.html>

“Novembre enllà, agafa la manta i no la deixis anar”. La saviesa popular allarga l'arribada del fred fins ben entrat novembre i així segur que l'encerta. Davant del barceloní mercat de Sant Antoni cada any hi instal·len una parada de castanyes. Fa la seva aparició tot just encetada la tardor, a finals de setembre, i l'home que se n'ocupa acostuma a torrar les primeres castanyes amb calça curta. Amb una mica de sort, quan arriba Tots Sants ja va més tapat, però tampoc gaire. Cal esperar novembre enllà, com diu la dita, perquè el fred es comenci a notar.

Amb el fred cauen les fulles i els boscos s'encatifen amb colors torrats. Vet aquí perquè, en anglès, aquesta estació s'anomena *fall* (caiguda). Ara bé, el periodista Dan Nosowitz, al web AtlasObscura.com, explica que en anglès també es fa servir una altra denominació: *autumn*. Que en diguin *fall* o *autumn* depèn, segons Nosowitz, de les antigues metròpolis. És a dir, on hi va haver influència francesa, avui fan servir *autumn* (del francès *automne*), mentre que a la resta en diuen *fall*. Diu que, al segle XIX, “*fall* era més freqüent als Estats Units i *autumn* al Regne Unit”.

De fet, sembla que a l'antiguitat feien amb dues estacions, marcades pel fred i la calor. A zones de la Catalunya interior es compleix la dita “nous mesos d'hivern i tres d'infern”, que també té versió castellana a la Meseta. És per això que les paraules angleses corresponents, *winter* i *summer*, es perden en la nit del temps i Nosowitz les marca com a protoindoeuropees. Els mots catalans són patrimonials, és a dir, els hem heretat del llatí i només en el cas de primavera trobem una mica d'explicació. En llatí, la primavera era *ver* i prou, d'on va derivar el *verano* castellà i es va diferenciar de l'estació anterior dient que era el *primer ver*, la primavera.

Però tornem a l'estació de les castanyes, amb dues denominacions en anglès però, atenció, amb tres en català. Tenim la *tardor*, derivada de *tardança*. Un segon nom és l'*autumne*, avui relegat a usos cultes i poètics, denominació comuna en les llengües neollatines i també emparentada amb l'anglès *autumn*. I encara una tercera opció, que fa referència a aquest temps de transició entre la calor i el fred, i el fred i la calor: *primavera de l'hivern* o *primavera del fred*, en

contraposició a la *primavera de l'estiu*. Molts parlants segurament la coneixen pels versos de Salvat-Papasseit:

Res no és mesquí,
i tot ric com el vi i la galta colrada.
I l'onada del mar sempre riu,
Primavera d'hivern – Primavera d'istiu.
I tot és Primavera:
i tota fulla verda eternament.

I també Toulouse-Lautrec, potser coneixedor d'aquesta denominació, deia que “la tardor és la primavera de l'hivern”.

5 Voleu parar d'emprenyar, si us plau?

Jaume Medina

Núvol, 09/12/2017

<https://www.nuvol.com/opinio/voleu-parar-demprenyar-si-us-plau/>

Diu el *Diccionari català-valencià-balear* d'Alcover-Moll –un dels millors referents en el camp de la lexicografia catalana contemporània– que l'ús del verb *emprenyar* en el sentit d'“enujjar, molestar molt” és propi del “llenguatge familiar i grosser”. Tanmateix és ben cert que el veiem freqüentment emprat per escriptors o locutors de tota mena en la premsa escrita i en els mitjans audiovisuals de comunicació amb una lleugeresa i una naturalitat que alhora sorpren i meravella. I en canvi puc ben assegurar que durant els temps de la meva educació –ara tinc seixanta-vuit anys– el meu medi familiar –els meus pares i avi– em va ensenyar que fins i tot en la intimitat d'aquest àmbit el mot provocava mal d'orella.

Es tracta, doncs, d'un mot corrent. Tan corrent, que ordinàriament el fa servir tothom. Ordinàriament (d'acord amb l'accepció de “baix de qualitat” reconeguda en segon lloc per l'entrada del mot *ordinari* en l'obra d'Alcover-Moll), en el parlar habitual, això és, el de les converses informals de carrer i de companys d'obra, de taller, d'oficina o d'àpat casolà relaxat i desacomplexat. Però la cosa no sol anar mai més enllà d'aquí. Només per posar un exemple diré que mai en tota la vida no l'he sentit emprat per cap botiguer en el seu tracte amb la clientela ni per cap oficinista en la seva atenció al públic i, ja no cal ni dir-ho,

per cap capellà en els seus sermons o en la seva relació amb els feligresos. I en contrast amb això el veiem usat persistentment i contínua amb tota naturalitat i sense cap mena de reserves per periodistes, per gent de professions diverses en les seves aparicions en la premsa o en els programes televisius, per polítics d'esquerreres i de dretes i fins per professors universitaris! Això vol dir que cap d'ells no sap fer la distinció entre el llenguatge col·loquial de la conversa quotidiana i el més refinat i afinat de la seva professió.

No seré pas jo qui condemni l'ús d'aquest mot tan viu i expressiu i tan divulgat: hi ha circumstàncies en la vida que requereixen un llenguatge immediat i nu, primari i sense gaires refinaments. Però una cosa és l'exclamació d'un mecànic en un taller quan li falla una eina o no li surten les coses com esperava i una altra l'expressió d'un professor en la seva aula universitària davant d'uns alumnes delerosos d'aprendre; una cosa és l'exabrupte adreçat per un transportista al seu company de treball i una altra les explicacions que dona als ciutadans a través de la premsa el polític representatiu; una cosa és una persona amb escassos coneixements de les més elementals normes d'educació i una altra la formada amb estudis superiors i amb un cert domini de la llengua. En resum, l'ús del verb *emprenyar* és barroer entre les persones amb projecció pública i en el llenguatge elevat dels mitjans de comunicació, i les persones que saben fer un ús adequat del llenguatge han de saber evitar en determinades ocasions les barroeries: un periodista, un locutor de ràdio o de televisió, un professor universitari o un mestre d'escola, un botiguer, un dependent, un banquer, un economista, un conseller o un president de la Generalitat, són persones que no poden fer un ús públic d'un llenguatge grosser (una altra cosa és el parlar familiar o col·loquial o privat).

En efecte, l'ús del verb *emprenyar* per part de persones amb gran projecció pública és indecent. Perquè, ¿fa ús d'un llenguatge familiar i groller el periodista que en els telenotícies informa dels esdeveniments actuals?, ¿en fa el polític de càrrec més elevat, quan parla de les circumstàncies del moment?, ¿en fa el professor en les seves explicacions públiques a la universitat o als centres d'ensenyament inferior? Jo més aviat m'inclinaria a creure que a tots ells els escau l'ús d'un llenguatge tan distant com refinat i educat. En canvi, caldrà reconèixer que és del tot apropiat i adequat en programes televisius o radiofònics d'humor xavacà o xaró, en què, volgudament o involuntària és emprat un llenguatge ordinari, tirat, sense concessions al bon gust, i en què, a més, és exhibit un mot de nou encuny com ara *emprenyòmetre*.

Hi ha moltes maneres d'evitar aquest verb tan contundent. A casa, si mai ens l'havien sentit dir, ens recomanaven substituir-lo pel tènue *empipar*. I no hi ha dubte que és molt diferent una frase com “els afectats estan molt emprenyats” d'una altra en què es diu que una persona “no s'enfada mai”. I és molt diferent una expressió com “m'indigna que sempre contestis amb atzagaiades” d'una altra com “no t'emprenyis, perquè jo no et parlo pas amb to amenaçador”. Així mateix poden substituir còmodament i perfecta el verb *emprenyar* els seus sinònims (*fer*) *enfadar*, *fer enrabiar*, *molestar*, *doldre*, *enutjar*, *ofendre*, *irritar(-se)*... i fins i tot *provocar* o, a pesar del seu aspecte sospitos, també *empixonar*. ¿No us sembla que és tan contundent la locució “el català enutjat” (o “indignat”) (o, encara, “el català dolgut”, “el català ofès”) com “el català emprenyat”? Sens dubte, es tracta d'una locució ben desafortunada i maldestra. Al qui la va inventar i divulgar, li hauria costat el mateix de posar en circulació qualsevol de les altres opcions i hauria demostrat així, d'una banda, tenir recursos i, d'una altra, que sabia fer ús d'un català alhora noble, digne i genuí.

Va ser precisament durant una consulta a la veu *emprenyar* en el diccionari d'Alcover-Moll que em vaig assabentar que la locució “emprenyar la gata”, usada al País Valencià, era la forma genuïna catalana per a indicar l'acció d'“entretenir o dilatar un assumpte, diferir-ne la resolució” (encara que per influència castellana se sol dir “marejar la perdiu”). Ara bé: la característica de les locucions és la seva constància o immutabilitat. Una locució té sempre la mateixa forma. I substituir-ne algun element significa canviar la locució. En el cas, doncs, d'“emprenyar la gata” no es pot pas substituir el verb per cap dels sinònims indicats abans i dir, així: “fer empipar la gata” o “irritar la gata” o “provocar la gata” o, encara, “empixonar la gata”, ja que d'aquesta manera es crearia una locució nova, certament estranya, potser fins i tot ridícula, i contrària a la seva pròpia tradició.

Tanmateix, fora d'aquesta locució i del cas del llenguatge familiar i grosser, l'ús del verb *emprenyar* és del tot reprovable. Per això acabarem el nostre escrit dient amb tota solemnitat als qui s'adrecen al públic d'una manera indeguda: “¿Voleu parar d'emprenyar, si us plau?”

6 El que més odien és la llengua

Sebastià Alzamora

Ara, 15/11/2017

https://www.ara.cat/opinio/sebastia-alzamora-mes-odien-llengua_0_1906609342.html

Com era previsible, l'onada ultranacionalista que recorre les Espanyes ja esquitxa escuma contra el País Valencià i les Balears, unes comunitats que pertanyen al PP però que actualment estan segrestades per forces anticonstitucionals i antidemocràtiques. I on (i això és el pitjor de tot) es parla i s'ensenyà el català a l'escola pública.

El primer a denunciar-ho va ser el cap de files de Cs a les Balears, Xavier Pericay, que afirma que als joves illencs se'ls inculca l'odi a Espanya. Pericay és un mentider que sap fins a quin punt menteix, perquè és filòleg i perquè va ser catalanista, però va sortir ressentit de totes dues experiències. El seu lideret Albert Rivera va exigir tot seguit inspeccions de ferro als centres d'ensenyament públic de les terres díscles i bàrbars.

Ara ja s'ha afegit a la festa el soldat de plom del PP, Pablo Casado, el dels afusellaments, que avisa que es comença criticant el finançament públic i s'acaba adoctrinant a tort i a dret. I, evidentment, el veraç diari *El Mundo*, que, mentre ens assabenta que la República Catalana tenia prevista la mili obligatòria per formar hordes d'assassins, revela també que a l'escola balear i a la valenciana es duen a terme pràctiques desenvolupades a les ikastoles basques i a les escoles catalanes, d'on van sortir ETA i Puigdemont. Nens severament castigats per parlar en castellà, mestres que tapen les orelles dels infants perquè no sentin les seves mares parlant *el español* (que es veu que és el nom correcte d'aquest idioma), etc.

Un festival del despropòsit en què l'adoctrinament proetarra, els *hackers* russos, els infiltrats bolivarians, els Mossos antiespanyols i els missals de Marta Ferrusola s'acaben donant la mà en una conxorxa còsmica construïda, repetim-ho, a partir d'una única realitat: a Catalunya, a les Balears i al País Valencià es parla i s'ensenyà el català. I aquesta realitat no la suporten. El fonament, l'emblema i l'objectiu últim del nacionalisme espanyol ha estat i és sempre el mateix: l'eliminació de la llengua catalana. Saben que si aconseguixen això, hauran aconseguit la resta. I per això hi insisteixen i hi insistiran perpètuament.

Al capdavant de la campanya balear hi ha José Ramón Bauzá, el president més absurd que ha tingut el govern de les Illes Balears, recordat només per la

seva persecució obsessiva de l'ensenyament en català i del català. Això compromet el secretari general i candidat del PP a la presidència Biel Company, que va ser la mà extrema dreta de Bauzá durant el seu mandat, però que actualment es disfressa de “regionalista” per desmarcar-se'n. Debades, perquè Casado (és a dir, el carrer Génova de Madrid) ha tornat a tocar les trompetes. Per al PP de les Balears tornen dies de TIL i d'informe Trepitja. Torna la guerra a mort contra la llengua catalana. Ho duen a dins.

7 “La llengua ha perdut centralitat en el discurs de la identitat nacional”

Jordi Ginebra Serrabou entrevistat per David Paloma

El Punt Avui Cultura, 17/12/2017

<http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1297941-la-llengua-ha-perdut-centralitat-en-el-discurs-de-la-identitat-nacional.html>

Jordi Ginebra i Serrabou (Barcelona, 1961) és catedràtic de filologia catalana a la Universitat Rovira i Virgili. És especialista en història de la llengua, normativa i estàndard. El 2008 es va fer seva la frase “Ara ja em puc morir” per haver escrit amb Joan Solà el llibre *Pompeu Fabra: vida i obra* (Teide). Acaba de publicar una guia pràctica sobre la nova normativa gramatical i ortogràfica de l'Institut d'Estudis Catalans. No parla en nom de l'IEC ni el representa. La guia és el resultat d'una feina personal de lectura i anàlisi.

En quin moment un lingüista i historiador de la gramàtica catalana com vostè descobreix l'obra de Fabra?

Abans d'entrar a la universitat ja havia llegit que Fabra era el “seny ordenador de la llengua catalana”, però va ser la professora Lúcia Pons, a tercer de carrera, i sobretot el professor Joan Solà, a quart, que em van fer adonar de la solidesa del treball lingüístic de Fabra. A més, hi ha també un component emocional, biogràfic. Quan jo era nen, el català era la llengua de casa, i prou. Jo no sabia que era un idioma que es podia escriure. Saber que el català tenia literatura i gramàtica va ser un descobriment. I saber que la persona que havia codificat el català actual havia passat per una vivència semblant em va impactar.

El 2005 es va publicar el primer volum de les obres completes de Fabra i ben aviat se'n publicarà el desè i últim. Amb les obres completes gairebé completes, augmentarà l'interès per estudiar Fabra?

Sobretot augmentarà la possibilitat d'estudiar-lo críticament i, per tant, de valorar-lo. Hem de pensar que l'interès també creixerà. De fet queda encara prou feina per fer: encara no tenim, per exemple, la gran biografia de Fabra. Seria convenient, a més, que aquestes obres completes estiguessin penjades a la xarxa i es poguessin consultar telemàticament.

Creu que l'Any Fabra 2018 superarà els reconeixements anteriors dedicats al seny ordenador de la llengua catalana?

Hauria de ser així, però no sabem què passarà. Avui tenim més instruments que mai per valorar i reconèixer l'obra de Fabra, però la llengua ha perdut centralitat en el discurs de la identitat nacional catalana. D'altra banda, la terrible situació política actual de Catalunya fa que tot sigui una incògnita. La repressió ha començat per dalt (Govern, Parlament), i no sabem fins on pot arribar: l'Estat espanyol, si pogués, faria desaparèixer la llengua catalana. Potser els aspectes de l'obra de Fabra que haurem de reconèixer (i reivindicar) no són els que tenen a veure amb el seu treball de gramàtic i lexicògraf, sinó els que tenen a veure amb el seu compromís cívic i la seva resistència a l'exili.

Per a l'any que ve hi ha prevista una ruta a Prada i una ruta a Bilbao per resseguir les passes de Fabra. Quines circumstàncies més diferents van portar el mestre a viure en aquests llocs...

Van ser diferents, però tenen una cosa en comú: en tots dos casos Fabra era al lloc no adequat. ¿Per què se'n va anar a Bilbao? És poc creïble que a començament del segle XX un enginyer superior no trobés feina a Barcelona. També hi ha diferències, evidentment. En el segon cas Fabra fugia del feixisme i de l'odi.

Hi ha una vintena de poblacions catalanes que, al llarg dels anys, han dedicat un monument a Pompeu Fabra. És un bon moment per reivindicar una placa commemorativa en algun dels llocs que Fabra va freqüentar a Barcelona?

Sí. Si no es fa ara, ¿quan es farà? Fabra va néixer a Gràcia, llavors municipi independent, i va anar a viure a Badalona quan va tornar de Bilbao. Però era un gran barceloní. Barcelona té un deute amb Pompeu Fabra.

El 30 de maig del 2013 es va inaugurar l'Espai Fabra a l'Institut d'Estudis Catalans. Seria possible, algun dia, tenir un Museu Pompeu Fabra?

Sí. Podria venir d'una progressiva ampliació i institucionalització de l'Espai Pompeu Fabra. De tota manera, un dels problemes que hi ha és que tenim molt poques coses materials de Fabra. Caldria fer un gran esforç de recerca i d'organització perquè el resultat fos realment digne. Si no, no val la pena. Però és

possible, com s'ha demostrat amb altres iniciatives recents, com la [ruta Pompeu Fabra](#) de Barcelona, que és una gran cosa.

Els fabristes són un col·lectiu prou ben avingut. Vull dir que no tenen desavinences gaire rellevants. O sí?

Entre els estudiosos no hi ha desavinences rellevants. Tampoc és un col·lectiu gaire extens (tot i que això no vol dir res: podríem ser pocs i mal avinguts). Ara: en el debat sobre l'estàndard sí que hi ha desacords a l'hora d'interpretar l'herència de Fabra. N'hi ha que hi apel·len per defensar un model més acostat a la llengua parlada, i n'hi ha que hi apel·len per no apartar-se del model escrit tradicional. I en aquests desacords hi ha posicions extremes, que es desqualifiquen mútuament.

Què en pensa dels qui continuen utilitzant la tirallonga de diacrítics? Remeten a Fabra sense tenir en compte que també el mestre va acabar adoptant algunes grafies que no li feien el pes...

No és sols això. En ortografia la posició de Fabra era altament funcionalista. Volia conservar les distincions gràfiques que es corresponien amb distincions fonètiques. Si volia mantenir la *v* era per poder recuperar, a la llarga, el so de la labiodental fricativa sonora. No era per romanticisme, ni per conservar una tradició ortogràfica. Si avui considerem que el fonema labiodental fricatiu sonor és irrecuperable per a la llengua estàndard, llavors no té sentit que conservem la lletra *v*. Això és el que a mi em sembla que s'adiu amb el pensament de Fabra. S'equivoquen del tot els qui pensen que la complexitat ortogràfica, en ella mateixa, és un valor, i també els qui pensen que la riquesa de la llengua depèn del nombre d'accents diacrítics.

Diu el calendari de l'Any Fabra que el 16 de desembre del 1998 va tenir lloc el I Col·loqui Internacional 'La lingüística de Pompeu Fabra' a la Universitat Rovira i Virgili. Avanci'ns alguna sorpresa per al V Col·loqui...

Volem que el V Col·loqui sigui el primer gran fòrum dedicat a l'estudi científic de la nova normativa de l'Institut d'Estudis Catalans. Cal tenir en compte, per exemple, que ja s'ha afirmat en una revista especialitzada en filologia catalana que la nova gramàtica de l'IEC no segueix els plantejaments de Fabra. ¿És cert, això? Si és que sí, caldrà demostrar-ho científicament. El debat està servit.

Vegeu també dues entrevistes més a Jordi Ginebra, una d'Arnau Martínez, ["Pensen que la promoció del català va unida a la promoció de l'independentisme, i és un error"](#) (*Surtdecasa.cat*, 13/12/2017) i l'altra de Rudolf Ortega, ["És normal que Fabra quedi com una figura històrica"](#) (*El País*, 17/01/2018).

8 Els grups pronominals: ells, elles, d'ells, d'elles, tots ells, totes elles...

Pere Ortís

Els grups pronominals *ells, elles, d'ells, d'elles, tots ells, totes elles...* molt sovint són d'infiltració castellana, fruit d'aquell subconscient advers als pronoms adverbials “difícils” i que hem perdut en un tant per cent esfereïdor, tant en el català parlat com en l'escrit. Invito els bons coneixedors de la llengua a fixar-s'hi. Que després costarà Déu i ajuda recuperar-los normalment per a la llengua catalana, la qual, ho hem dit més d'una vegada, pateix d'aquest càncer funest que la té seriosament malalta. La seva normal recuperació ja potser que sigui impossible. De fet —altre cop fixeu-vos-hi—, a TV3 i a Catalunya Ràdio hi ha un bon nombre de locutors que els ometen on han d'anar o utilitzen els grups que mencionem dalt en substitució del corresponent pronom. I ho dic amb tot el respecte pels nostres mitjans de comunicació, els quals estimem tant i en el quals confiàvem tant de cara a la recuperació d'una llengua neta i castissa. Sento sincerament haver de dir-ho. També he expressada la meva estranyesa davant el silenci, la indiferència, semblaria que el tant-se-me'n-fum de les altes autoritats de la llengua a casa nostra davant aquest fet palmari: Generalitat, Conselleria de Cultura, Institut d'Estudis Catalans, universitats, Departament d'Ensenyament.

És difícil donar-ne una teoria, però a la pràctica és corregible amb bona voluntat i deixant l'influx del castellà de banda i l'esperit inconscient de servilisme a aquest idioma foraster. Cal fer cas dels vells coneixedors de la llengua —que jo em desmarco d'aquest estament. Vegem-ne alguns casos, que procuraré que siguin clars i simptomàtics; mencionaré l'expressió castellana que els inspira perquè vegem bé d'on ve el mal:

“*Venían cuatro mujeres y cada una de ellas llevaba un crío en brazos*”, ‘Venien quatre dones i **cada una d'elles** portava una criatura als braços’, per ‘Venien quatre dones i **cadascuna** portava una criatura als braços’.

“*Cantaban juntos y la mayoría de ellos tenían buena voz*”, ‘Cantaven plegats i **la majoria d'ells** tenien bona veu’, per ‘Cantaven plegats i **la majoria** tenien bona veu’.

“*Tenemos tres cantatas de Bach y de la primera de ellas escucharemos el primer movimiento...*”, ‘Tenim tres cantates de Bach i de la primera **d'elles** escoltarem...’, per ‘Tenim tres cantates de Bach i de la primera **n'**escoltarem el primer moviment...’

“*Adelantaban cinco cazadores y cada uno de ellos llevaba su escopeta*”, ‘Avançaven cinc caçadors i **cada un d’ells** portava la seva escopeta’, per ‘Avançaven cinc caçadors i **cadascun** portava la seva escopeta’.

“*Hay seis heridos en el accidente y tres de ellos están graves*”, ‘Hi ha sis ferits en l’accident i **tres d’ells** estan greus’, per ‘Hi ha sis ferits en l’accident, **tres dels quals** estan greus. O simplement: coma, ‘**tres que estan greus**’ o, encara, ‘**i n’hi ha tres de greus**’. El català és sobri en paraules.

“*Había seis profesoras, todas ellas francesas*”. ‘**Havia** sis professores, **totes elles** franceses’, per ‘**Hi havia** sis professores, **totes** franceses.

“*Admiraba al héroe y vino para conseguir una foto de él*”, ‘Admirava l’heroi i vingué per a obtenir **una foto d’ell**’ (sic in TV3), per ‘Admirava l’heroi i vingué per a obtenir-**ne** una foto’.

Ja que hi som, volia avisar també que, en el camp dels pronoms adverbials, s’han introduït unes maneres de dir, per pensar en castellà el català que hom parla, i que ja han pres carta de naturalesa als nostres mitjans. Heus-en ací un parell d’exemples:

“*Han sido hallados tres, de los doce perdidos*”, ‘**Han** estat trobats tres, del dotze perduts’, per ‘Dels dotze perduts, **n’han** estat trobats tres’.

“*Sólo ha comparecido uno de los cuatro acusados*”, ‘Només **ha** comparegut un dels quatre acusats’, per ‘Dels quatre acusats, només **n’ha** comparegut un’.

Una vegada vaig sentir un locutor de TV3 que ho deia bé i fou per a mi una agradable sorpresa. Fem que allò, que fou una *rara avis*, sigui normal.

9 Les altres llengües espanyoles, el missatge del rei, Eurovisió i les Forces Armades

J. Leonardo Giménez

Diari La Veu, 05/01/2018

<https://www.diarilaveu.com/veu/78897/les-altres-llengues-espanyoles-el-missatge-del-rei-eurovisio-i-les-ffaa>

Hem pogut vore en els dies anteriors a Nadal felicitacions de la Casa Reial adreçades a tota la ciutadania espanyola. Però la majoria estan escrites només en castellà o també, moltes, en castellà i anglés. Les altres llengües espanyoles brillen per la seua absència. El missatge de la Nit de Nadal el monarca de

tots els espanyols el va fer totalment en llengua castellana, excepte el desig final que passàrem un bon Nadal, en què va dir dos o tres paraules en valencià-català, en gallec i en èuscar. Què impedia que la mitat del discurs l'haguera fet en els altres idiomes espanyols? Amb els recursos actuals a la subtitulació escrita, no hi ha cap raó ni excusa que ho impedisca. Sols la barrera mental instal·lada en un centralisme ranci i obsolet, a hores d'ara, que evita un reconeixement total del plurilingüisme realment existent en el territori espanyol. La visibilització de les altres llengües per part del cap de l'Estat i en tots els centres de poder estatal representaria una gran part de la reconeixença de l'Espanya diversa idiomàticament. No fer-ho és no reconèixer eixa realitat. O reconèixer-la només parcialment, que és el que ocorre.

Quan Trump va prendre possessió del seu càrrec de president dels Estats Units, el castellà va desaparèixer del web de la Casa Blanca, fet que va indignar el Govern espanyol i altres organismes, amb tota la raó, perquè la quantitat de castellanoparlants de Nord-amèrica, per transmissió familiar o per ús, està a la redor de cinquanta milions i representen al voltant del 15% dels nascuts i residents als EUA. Però la mateixa indignació ha de significar l'escassa visibilitat o presència de les llengües espanyoles diferents del castellà en els canals i els centres de poder central de l'Estat espanyol. Els parlants, de llengua materna o d'ús habitual, de llengües diferents del castellà a Espanya som entorn del 25% del total de la població espanyola. Això deu comptar en la visibilització d'eixa realitat lingüística diversa, en les comunicacions reials, governamentals i parlamentàries centrals, per exemple. El web de la Casa Reial té versions en valencià i català, en èuscar i en gallec, però sols en els continguts estàtics, que no comporten una actualització diària. Els continguts dinàmics (activitats, comunicats, viatges oficials, agenda prevista, discursos, cartes, preguntes freqüents, imatges i vídeos), només en castellà. Tot un avanç respecte a situacions en altres espais i altres èpoques, però clarament insuficient i manifestament millorable des del punt de vista del reconeixement de la realitat idiomàtica hispànica, quan ja fa molts lustres des de l'establiment de la democràcia i de l'estat de les autonomies.

Les llengües hispàniques en Eurovisió

Un altre fet injust, de manca de reconeixement de les altres llengües hispàniques, és el de l'idioma en què Espanya participa en festivals musicals. Per exemple en Eurovisió. Sempre en castellà, excepte en les últimes edicions, en què, llagoterament, s'ha utilitzat l'anglès, amb la desaprovació i indignació de la RAE. I sempre ignorant i menyspreant les altres llengües espanyoles o hispàniques. Ja sabem com va quedar l'agosarada, però raonable i justa, intenció de

Joan Manuel Serrat de cantar en català el “La la la” en eixe festival en 1968. Des del govern d’aleshores, amb Franco ben viu, es va adduir que no podia ser que “*la representación española se hiciera en otro idioma distinto de aquel que era común a todos los españoles*”. Hi han hagut canvis idiomàtics en la “*representación española*”, però per a un idioma tan comú a tots els espanyols com l’anglès.

Les Forces Armades i les altres llengües espanyoles

Un altre espai o àmbit excloent per a les altres llengües hispàniques és el de les Forces Armades. Fa molts anys vaig sentir dir a un prohom de la cultura valenciana, sopant en sa casa de Sueca, que el dia que el capità general de la III Regió Militar firmara ordens o fera discursos en valencià o, d’altra banda, la Justícia dictara sentències en esta llengua, podríem parlar de normalització del valencià. Bé, sentències en valencià ja se n’han fet i la normalització lingüística va fent camí, però no n’hi ha encara prou. Però en els exèrcits de terra, mar i aire, l’ús del català-valencià, del gallec o de l’euscar no ha penetrat ni ha avançat visiblement, més allà de converses privades, o del dret a presentar escrits, respecte d’altres èpoques preconstitucionals o dictatorials. En una pregunta parlamentària del diputat d’ERC, Joan Tardà, sobre l’ús o l’ensenyament del català en les Forces Armades, ja fa alguns anys, el Ministeri de Defensa va contestar que “*El castellano es la lengua española oficial del Estado que deben emplear los militares en los actos y relaciones de servicio*”.

Seria una fita que els comandaments dels tres exèrcits i de les forces de seguretat discursaren i emeteren ordens en les altres llengües hispàniques. I seria mesura constitucional de protecció, perquè com diu la Carta Magna espanyola, “La riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d’Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d’especial respecte i protecció”. I quina millor protecció que l’Exèrcit? Com en tants altres àmbits centrals i perifèrics, ahí també fa falta una reforma de la Constitució per tal que les “llengües pàtries” tinguen totalment el tracte i consideració que (només) apunta el text constitucional. Una reforma en sentit federal que legisle i integre la realitat plurilingüística d’Espanya. Per exemple, en el mateix sentit que ho fa la legislació de la Confederació Helvètica. I Suïssa no és, precisament, ni històricament ni actualment, un país donat a l’aventurerisme polític ni sociocultural. I a vore si el Rei, per fi, es decidix a parlar des de la Casa Reial i felicitar Nadal també en les altres llengües. I a vore si l’intent de Serrat, cinquanta anys després del “La la la”, fructifica en Eurovisió. Si en portugués, els lusitans guanyen en eixe festival, per què no es pot cantar en els altres idiomes hispànics?

10 Anou

Teresa Tort @teresa_tort

Blog Agafada al vol. Som les paraules que diem, 21/11/2017

<https://blocs.mesvilaweb.cat/tort/?p=269795>

► Fotografia de [Chris Brown](#)

Una anou és verda dalt de l'anoguer. Fins que es bada la pellerofa doble que l'abriga i cau en terra, no apareix la infrangible closca llenyosa que protegeix un saborós fruit sec. Les anous arriben a la tardor. Aquesta és la informació que podrien donar-nos d'aquesta llavor comestible la majoria dels parlants ebrencs que n'han collit o que les han vist en el seu escenari natural.

Divendres passat al 25è Col·loqui Lingüístic de la Universitat de Barcelona ([CLUB 25](#)) es va parlar –a banda de moltíssimes altres qüestions de gran interès– de les anous i dels parlants. Lluny de voler-ne fer una crònica, en rescatare només algunes idees disperses. Començaré per la intervenció del professor de la UJI Lluís Gimeno que va reflexionar sobre el concepte de norma a partir de casos equivalents com ara *anou* i *aglà* com a variants de *nou* i *gla*, que són tractades de manera divergent per l'Institut d'Estudis Catalans; mentre que la primera no apareix al DIEC2, [la segona](#), sí. Aquesta constatació ens fa evident que el no reconeixement per part de l'autoritat lingüística no significa estrictament que una forma siga incorrecta.

A més a més, si perdem una estona remenant més diccionaris, ens adonem que efectivament no queda gaire justificat que la variant *anou* estiga bandejada perquè apareix al [GDLC](#), al [DNV](#) i al [DCVB](#) i, fins i tot, és considerada com a forma preferent en l'àmbit de l'enginyeria forestal per part del [TERMCAT](#). Posar-se d'acord no sempre és fàcil i, de vegades, les opinions van canviant; les lingüístiques també.

Pel que fa al tema dels parlants, vaig prendre nota de la triple tipologia que establiria el professor de la UPF Joan Costa en aquesta categoria: els teòrics, els agents i els usuaris, en funció de la seua capacitat de reflexió metalingüística. En principi, des de l'estudiós de la gramàtica històrica, al professor de llengua i al parlant del carrer hi ha una gradació descendent de consciència sobre els fenòmens lingüístics. Ara bé, a mi m'agrada pensar que aquests rols també es poden acumular –ocasionalment– sobre una mateixa persona. Per exemple, partint del cas anterior, un parlant pot tindre un bon coneixement extralingüístic de les *anous* i, alhora, mostrar interès per les raons etimològiques que justifiquen el tractament que fa la normativa d'aquesta variant i, encara més, plantejar-se quina consideració li ha de donar en un context d'ensenyament curricular de la llengua catalana en un àmbit en què és la forma oral viva.

Comptant que qui llija aquest apunt probablement no haurà assistit a les taules redones del CLUB 25, no voldria minimitzar el conjunt de reflexions que s'hi van anar desgranant. De fet, podríem aprofitar igualment per a deixar constància que una decisió tan aparentment trivial com la incorporació o no d'una variant en el corpus normatiu de la llengua constitueix en certa manera la punta de l'iceberg de la normalitat de la nostra llengua.

Per què la forma escollida per estàndard en l'àmbit administratiu valencià és *anou* i en el de l'àmbit català i balear és *nou*, al marge que la primera també és una forma vigent dins d'una part d'aquest territori? Per què hem arribat aquí? Les raons s'expliquen, en part, per la gestió divergent de les polítiques lingüístiques durant els últims decennis; fraccionades, desconnectades i penalitzades per instàncies administratives superiors.

Sort que les situacions van canviant; les lingüístiques també. I que tenim espais per a trobar-nos i per a parlar-nos com a usuaris, com a agents i com a teòrics.

Per molts anys, CLUB 25!

11 Llengua Nacional, núm. 101

Sumari del núm. 101, 4t trimestre del 2017

<http://llenguanacional.cat/> @LlenguaNacional

Editorial. Temps convulsos

L'Associació

La força de la llengua. El noi que escoltava els vells, Marcel Fité

“Llengua meva”, Rosa Fabregat

El català i l'Administració de Justícia a Catalunya, Josep Vidal Arráez

Les entitats que lluiten per la llengua catalana (2), Rafel Castellanos i Llorenç

Hi ha accent esdrúixol en el català de Tolosa?, Erola Luna Barrull

El nom propi i la *Gramàtica de la llengua catalana* de l'IEC, Mar Batlle

Comentaris sobre l'OIEC, Josep Ruaix i Vinyet

Facem vacances, Jaume Corbera Pou

Verbs amb pronoms lexicalitzats en construccions de relatiu, Carles Riera

Maria Teresa Cabré: “Una llengua que no és apta per a tots els usos és una llengua destinada a recular”, Maria Rosa Bayà

Ressenyes

12 Annex a l'especial ela geminada

[InfoMigjorn núm. 1.360, especial ela geminada \(23/01/2018\)](#)

- ▶ Màrius Serra, [Dia del Punt Volat](#) (*La Vanguardia*, 23/01/2018)
- ▶ Jordi Badia i Pujol, [‘Brussel·les. Amb il·lusió’: la rebel·lió del #DiaDelPuntVolat](#) (*VilaWeb*, 24/01/2018)
- ▶ Rudolf Ortega, [La ela geminada i el fetitxisme](#) (*El País*, 23/01/2018)
- ▶ Joan Puigmalet, [Alguns noms de la ela geminada](#) (blog *Gazophylacium*, 24/01/2018)